

Theater over de schandaalroman van Jef Geeraerts: 'Natuurlijk doet het pijn om "Black Venus" te lezen'

DS standaard.be/cnt/dmf20230913_95316852

Charlotte De Somviele

'Misschien hebben we een canon van de dekolonisering nodig', zegt Musia Mwankumi. —
© Wendy Marijnissen

Moeten we nog een podium geven aan verbrand literair erfgoed? In Schaambot fileert Skagen de schandaalroman *Black Venus* van Jef Geeraerts. 'Misschien hebben we een canon van de dekolonisering nodig.'

Charlotte De Somviele

Woensdag 13 september 2023 om 17:48

Waar de titel van hun nieuwe voorstelling vandaan komt, vragen we aan het einde van het interview nog aan Musia Mwankumi (24) en Valentijn Dhaenens (46). Het duo kijkt elkaar lachend aan en begint met stuntelige gebaren uit te leggen waar het bewuste 'schaambot' zich nu precies bevindt (voor de geïnteresseerde lezer: in het bekken). 'Het is een heel lelijk woord dat perfect de schaamte vat waarover wij het willen hebben', legt Mwankumi uit. Dhaenens vult droogjes aan: 'Black Venus gaat driekwart van de tijd over een man die in de vagina van een vrouw probeert te raken, het is dus ook letterlijk een zoektocht naar het schaambot.'

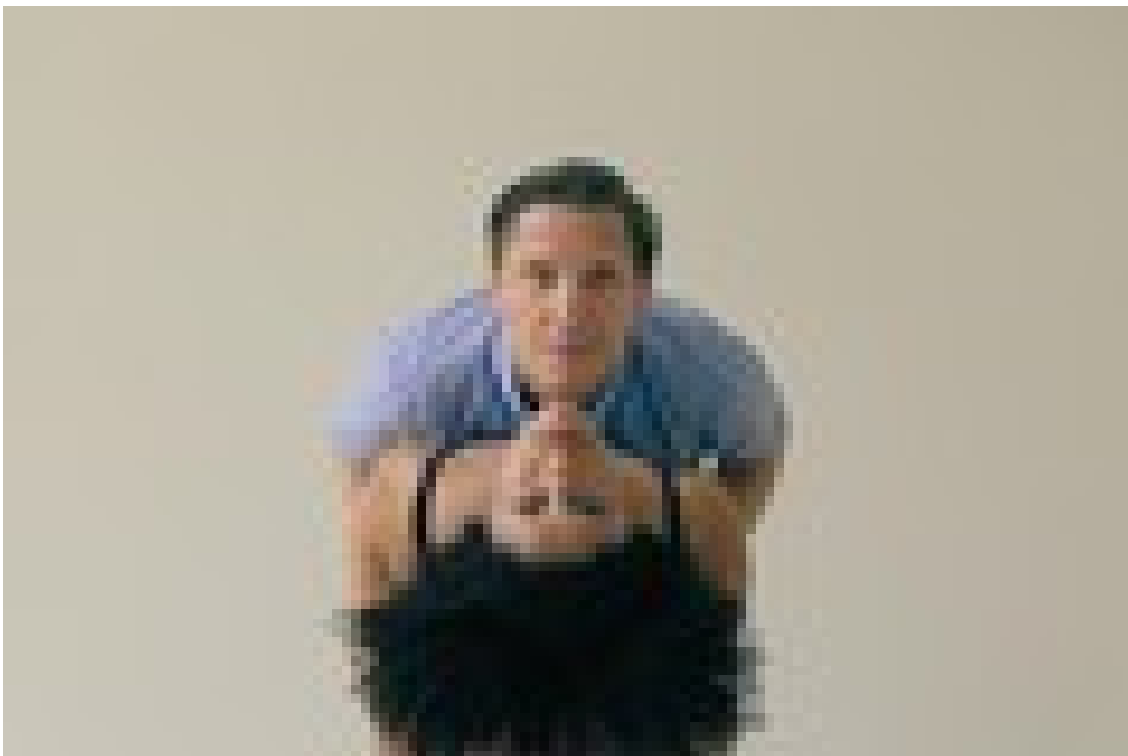
Black Venus lezen met 21ste-eeuwse ogen is een ontnuchterende ervaring. De schandaalroman van Jef Geeraerts uit 1967, over zijn leven als koloniale ambtenaar in Congo, staat bol van de racistische en seksistische platitudes. Moeilijk te zeggen welke

passage meer choqueert: zijn 'stomende' nachten met een dertienjarige maagd, de koelbloedige moord op twee Congolezen of zijn uitspraak over vrouwen die 'essentieel een kut' zijn. Toch was de literaire waarde voor cultuurminister Frans Van Mechelen in 1969 genoeg om de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Proza voor de schrijver te verdedigen. Ook in 2015 veroverde 'de Belgische Max Havelaar' op de valreep een plekje in de canon. Vijf jaar later werd hij alsnog geschrapt.

Huwelijksritueel

Dhaenens las het boek op zijn 20ste en het liet hem nooit meer los. 'Ik had het gevoel dat ik met een geheim rondliep. Mocht ik dit boek wel lezen met al die vrouwenhaat en racisme? Tegelijk had ik veel bewondering voor de literaire stijl. Geeraerts beschrijft zijn huwelijksritueel met Mbala, dochter van een belangrijk opperhoofd, met zo'n cadans dat je bijna in trance raakt.'

Meer dan 20 jaar later wilde Dhaenens onderzoeken wat er van het boek overbleef. 'De impact van het geweld van Geeraerts' woorden had ik serieus onderschat. Net zoals het besef dat er in die zestig jaar nog altijd weinig veranderd is voor mensen van kleur qua gelijke rechten. Nu schaam ik me voor de naïviteit waarmee ik in dit project ben gestapt, maar ik heb véél geleerd.'

'De impact van het geweld van Geeraerts' woorden had ik serieus onderschat', zegt Valentijn Dhaenens. — © Wout Enis

Die desillusie is mee te danken aan de inbreng van de jonge actrice Musia Mwankumi. Voor haar rol in De zaak Shell is ze wellicht de eerste nog niet officieel afgestudeerde actrice die al genomineerd werd voor een Colombina, een van de belangrijkste Nederlandse theaterprijzen. Toen Dhaenens haar voorstelde om het boek aan elkaar voor te lezen, kende ze alleen de pornografische cover uit de boekenkast van haar

huisgenoot. ‘Het maakte deel uit van een reeks over liefde, cynisch hé? In talkshows uit de jaren 70 werd Geeraerts ook opgevoerd als de verlichte goeroe die Vlaanderen seksueel zou bevrijden. Terwijl wij ons vooral afvroegen: waarom heeft niemand ooit onderzocht of al die gruweldaden uit zijn boeken echt gebeurd zijn?’

Eredienst van de Fallus

Voor Mwankumi was er één voorwaarde om mee te doen: ze wilde het boek niet opvoeren, wel als startpunt nemen voor een discussie over hoe het gedachtegoed van Geeraerts vandaag nog doorwerkt. Hun diverse perspectieven – zwart en wit, een twintiger en een veertiger, neurotypisch en neurodivers, Kempisch-Congolese roots versus Vlaamse wortels – leverden interessante verschillen op.

‘De misogynie tegenover zwarte vrouwen kwam voor mij natuurlijk erg dichtbij’, zegt Mwankumi. ‘Maar terwijl ik me identificeerde met de slachtoffers, had Valentijn niet de neiging om zich te vereenzelvigen met Geeraerts. Dat was veelzeggend. Het is niet oké dat iemand die afstand kan bewaren, want elke Belg heeft bijgedragen aan het koloniale wereldbeeld. Met die geschiedenis moeten we allemaal in het reine komen.’

In het stuk schuwt het duo de lastige vragen voor elkaar dan ook niet: ze hebben het openhartig over hun preutsheid, Tinderdates, libido en de grenzen van wat je nog mag en kunt tonen op het toneel vandaag. Tussendoor citeren ze fragmenten uit het boek, waaronder een misselijkmakende bloemlezing over alle ‘zwarte venusjes’, die Geeraerts ooit zelf omschreef als ‘nauwkeurig afgestelde soepele machines, speciaal geconstrueerd voor de eredienst van de Fallus’.

‘Natuurlijk doet het pijn om dat te lezen’, geeft Mwankumi toe. ‘Maar het is pas door de woorden uit te spreken dat je beseft dat een toxische mannelijkheid zoals die van Geeraerts alleen kan bestaan door vrouwen zo te denigreren. Tegelijk is het ook een memorandum aan alle slachtoffers.’

Spijtbetuiging

Hoe het nu verder moet met dit controversiële boek? Het is een vraagstuk dat Dhaenens al langer bezighoudt. In 2021 enceneerde hij Het gezin van Paemel, nog zo’n Vlaamse klassieker die compleet uit de tijd lijkt. ‘Ik groeide op op het platteland, tussen de boerenzonen, en heb altijd een speciale voeling gehad met waar we vandaan komen. Oudere mensen worden bij het nieuws over Oekraïne vandaag meteen teruggekatapulteerd naar de Tweede Wereldoorlog, terwijl dat voor Musia’s generatie alleen nog een concept is. Misschien is het ouderwets, maar ik ben ervan overtuigd dat we niet mogen vergeten, want net dat kan ons beschermen tegen nieuw leed. We winnen er niets bij om verhalen zoals Black Venus te verstoppen.’

Mwankumi beaamt. ‘Zijn plek in de canon van de Nederlandse literatuur is Geeraerts rechtmatig kwijt, maar misschien hebben we een canon van de dekolonisering nodig. Zodat iedereen zijn geschiedenis leert kennen en beseft: een spijtbetuiging is niet genoeg.’

Schaambot gaat vanavond in première in De Studio (Antwerpen), daarna op tournee tot februari 2024. Alle data vind je op www.skagen.be